

Ενότητα 2η : «Στο σπίτι και στη γειτονιά»

Κύρια ονόματα	10
Γενική πτώση ουσιαστικών	11
Επίθετα.....	11
Συγκριτικός Βαθμός επιθέτων	11
Ενεστώτας: οριστική ενεργητικής και παθητικής φωνής.....	12
Βοηθητικό ρήμα «είμαι»	13
Βοηθητικό ρήμα «έχω»	13
Ονομασία συλλαβών – συλλαβισμός	14
Αντίθετες λέξεις.....	15
Σύνθετες λέξεις.....	16
Οικογένειες λέξεων	9

Κύρια ονόματα

Τα ουσιαστικά που φανερώνουν ένα ορισμένο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα λέγονται **κύρια ονόματα**. Κύρια ονόματα είναι:

1) **τα ονόματα των ανθρώπων:**

πχ: *Δημήτρης, Λεωνίδα, Άννα, Παπαδόπουλος, Φωτίου*

2) **τα ονόματα των μηνών και των ημερών**

πχ: *Μάρτιος, Ιούλιος, Τρίτη, Σάββατο*

3) **τα ονόματα των γιορτών**

πχ: *Χριστούγεννα, Πάσχα, Θεοφάνια, Άγιος Σπυρίδωνας*

4) **οι λέξεις: Χρηστός, Παναγιά, Θεός**

και τα συνώνυμά τους: *Πανάγαθος, Μεγαλόχαρη, Παντοδύναμος*

5) **τα ονόματα των χωρών, των πόλεων και των δρόμων**

πχ: *Ελλάδα, Αθήνα, Ελευσίνα, Πανεπιστημίου*

6) **τα εθνικά ονόματα**

πχ: *Έλληνας, Άγγλος, Κερκυραίος, Ολλανδός αλλά ελληνικός, αγγλικός*

7) **τα ονόματα νησιών, των βουνών, των ποταμών και των λιμνών**

πχ: *Ρόδος, Όλυμπος, Αχελώος, Υλίκη*

8) **τα ονόματα έργων τέχνης και λογοτεχνικών έργων**

πχ: *Παρθενώνας, Τζοκόντα, Ο Μικρός Πρίγκιπας, Άξιον Εστί*

Γενική Πτώση

Η γενική πτώση μας δείχνει σε ποιον ανήκει κάτι, γι' αυτό πολλές φορές απαντά στην ερώτηση ποιανού, ποιανής, τίνος;

Πχ: Η δασκάλα πήρε το χάρακα της Μαρίας. (ποιανής;)

Μας φώναξε από το παράθυρο του σπιτιού της. (τίνος;)

Προσοχή: Όλα τα ουσιαστικά σχηματίζουν τη γενική πληθυντικού σε -ων.

πχ: ο φρουρός - των φρουρών, η χώρα - των χωρών, το κουτί - των κουτιών

Επίθετα

Επίθετα ονομάζουμε τις λέξεις που συνοδεύουν τα ουσιαστικά και μας δίνουν πληροφορίες γι' αυτά. Κλίνονται και στα τρία γένη.

Πχ: ο μικρός – η μικρή – το μικρό.

Τα επίθετα μπορεί να φανερώνουν:

- χρώμα, πχ: Η τσάντα μου είναι **κόκκινη**.
- μέγεθος πχ: Το μολύβι μου είναι **μικρό**.
- αίσθηση πχ: Το λεμόνι είναι **ξινό**.
- κατάσταση πχ: Η θάλασσα είναι **γαλήνια**.
- σχήμα πχ: Το τετράδιο είναι **ορθογώνιο**.
- ύλη πχ: Το ποτήρι είναι **γυάλινο**.
- αξία πχ: Αυτό το παιχνίδι είναι **ακριβό**.
- ιδιότητα πχ: Ο Βασίλης είναι **έξυπνος**.

Συγκριτικός Βαθμός Επιθέτων

Για να **συγκρίνουμε** δύο ουσιαστικά υπάρχουν δύο τρόποι:

1^{ος} τρόπος:

Προσθέτουμε στο επίθετο την κατάληξη **-ότερος, -ότερη, ότερο ή -ύτερος, -ύτερη, -ύτερο** και βάζουμε δίπλα του τη λέξη «**από**».

πχ: Ο Κωνσταντίνος είναι **μεγαλύτερος από** τον Τάσο.

Η Ερμιόνη είναι **ψηλότερη από** τη Σοφία.

Το παιχνίδι μου είναι **μεγαλύτερο από** του αδερφού μου.

2ος τρόπος:

Χρησιμοποιούμε το επίθετο όπως είναι, χωρίς να το αλλάξουμε, αλλά πριν από αυτό βάζουμε το επίρρημα «**πιο**».

πχ: Ο Κωνσταντίνος είναι **πιο** μεγάλος από τον Τάσο.
 Η Ερμιόνη είναι **πιο** ψηλή από τη Σοφία.
 Το παιχνίδι μου είναι **πιο** μεγάλο από του αδερφού μου.

Ενεστώτας

Ο **Ενεστώτας** είναι ο χρόνος που χρησιμοποιούμε για να φανερώσουμε τι κάνει κάποιος τώρα, δηλαδή στο παρόν.

Πχ: **Ακούω** μουσική. (τώρα)
Γράφω την ορθογραφία μου. (τώρα)

Ενεργητική φωνή και Παθητική Φωνή

Τα ρήματα χωρίζονται σε δύο ομάδες που λέγονται **φωνές**:

Ενεργητική φωνή: Σ' αυτήν ανήκουν τα ρήματα που φανερώνουν ότι κάποιος ενεργεί (δηλαδή, η πράξη που γίνεται στη φωνή αυτή πηγαιίνει σε κάποιον άλλον ή κάπου αλλού) και τελειώνουν στο α' ενικό πρόσωπο του ενεστώτα σε **-ω**, π.χ. **γεμίζω, πηδών**.

Παθητική φωνή: Σ' αυτήν ανήκουν τα ρήματα που φανερώνουν ότι κάποιος παθαίνει κάτι ή βρίσκεται σε μια κατάσταση (δηλαδή, η πράξη που γίνεται στη φωνή αυτή γυρίζει πίσω στο πρόσωπο που την κάνει) και τελειώνουν στο α' ενικό πρόσωπο του ενεστώτα σε **-μαι**, π.χ. **λούζομαι, γελιέμαι, φοβάμαι**.

	Ενεργητική Φωνή	Παθητική φωνή
<i>Ενικός Αριθμός</i>		
Εγώ	λύνω	λύνομαι
Εσύ	λύνεις	λύνεσαι
Αυτός, -ή, -ό	λύνει	λύνεται
<i>Πληθυντικός Αριθμός</i>		
Εμείς	λύνουμε	λυνόμαστε
Εσείς	λύνετε	λύνεστε
Αυτοί, -ές, -ά	λύνουν	λύνονται

Πχ: Ο Γιάννης λύνει τα παπούτσια του.
Αυτά τα παπούτσια λύνονται εύκολα.

Προσοχή: "με" ή "μαι"

➤ Χρησιμοποιώ την κατάληξη **"-μαι"** στην Παθητική Φωνή στο α' πρόσωπο ενικού του ενεστώτα, δηλαδή στο "εγώ".

πχ: Εγώ κόβο-μαι

➤ Χρησιμοποιώ την κατάληξη **"-με"** στην Ενεργητική Φωνή στο α' πρόσωπο πληθυντικού του ενεστώτα, δηλαδή στο "εμείς".

πχ: Εμείς κόβου-με

Προσοχή: "τε" ή "ται"

➤ Χρησιμοποιώ την κατάληξη **"-ται"** στην Παθητική Φωνή στο γ' πρόσωπο ενικού του ενεστώτα, δηλαδή στο "αυτός,-ή,-ό".

πχ: Αυτός κόβε-ται

➤ Χρησιμοποιώ την κατάληξη **"-τε"** στην Ενεργητική Φωνή στο α' πρόσωπο πληθυντικού του ενεστώτα, δηλαδή στο "εσείς".

πχ: Εσείς κόβε-τε

Το βοηθητικό ρήμα «είμαι» στον ενεστώτα

Εγώ είμαι
Εσύ είσαι
Αυτός είναι
Εμείς είμαστε
Εσείς είστε
Αυτοί είναι

Το ρήμα «έχω» στον ενεστώτα

Εγώ έχω
Εσύ έχεις
Αυτός έχει
Εμείς έχουμε
Εσείς έχετε
Αυτοί έχουν

Ονομασία συλλαβών

Ανάλογα με τη θέση που έχει μια συλλαβή μέσα στη λέξη, ονομάζεται λήγουσα, παραλήγουσα και προπαραλήγουσα.

➤ **Λήγουσα** λέγεται η τελευταία συλλαβή μιας λέξης:
ποδήλατο, εφημερίδα, φυτρώνω

➤ **Παραλήγουσα** λέγεται η προτελευταία συλλαβή μιας λέξης:
ποδήλατο, εφημερίδα, φυτρώνω

➤ **Προπαραλήγουσα** λέγεται η τρίτη από το τέλος συλλαβή μιας λέξης:
ποδήλατο, εφημερίδα, φυτρώνω

➤ **Αρχική** λέγεται η πρώτη συλλαβή μιας λέξης:
ποδήλατο, εφημερίδα, φυτρώνω

Για να μπορούμε να πούμε ποια συλλαβή είναι η λήγουσα, η παραλήγουσα και η προπαραλήγουσα, πρέπει να ξέρουμε να χωρίζουμε σωστά τις λέξεις σε συλλαβές.

Συλλαβισμός

Το χώρισμα μιας λέξης σε συλλαβές λέγεται **συλλαβισμός**.

✓ **Κανόνες συλλαβισμού:**

A. Για τα φωνήεντα

1. Ένα φωνήεν μπορεί μόνο του να αποτελέσει συλλαβή μιας λέξης:

Π.χ.: I- ω- α- κείμ, α- έ- ρας, έ-χω.

Αντίθετα, ένα ή περισσότερα σύμφωνα δεν μπορούν μόνα τους (χωρίς φωνήεν) να αποτελέσουν συλλαβή.

2. Τα δίψηφα φωνήεντα (ου, αι, ει, οι, υι), οι κύριοι και καταχρηστικοί δίφθογγοι και οι συνδυασμοί (αυ, ευ), στον συλλαβισμό λογαριάζονται ως ένα φωνήεν.

Π.χ.: ου-ρα-νός, αί-θου-σα (δίψηφα φωνήεντα)
αη-δό-νι, βόη-θα (δίφθογγοι)
γυα-λί, νιώ-θω (καταχρηστικοί δίφθογγοι)
αυ-το-κί-νη-το, ευ-λο-γί-α (συνδυασμοί αυ, ευ)

B. Για τα σύμφωνα

1. Ένα σύμφωνο ανάμεσα σε δυο φωνήεντα συλλαβίζεται με το δεύτερο φωνήεν.
Π.χ. θέ- λω, έ- να.

2. Δύο σύμφωνα ανάμεσα σε δύο φωνήεντα συλλαβίζονται με το δεύτερο φωνήεν, εφόσον **αρχίζει απ' αυτά τα σύμφωνα ελληνική λέξη**.
Π.χ.: βι- βλί- ο (βλέπω), έ- στε- κε (στάση).

Αλλιώς χωρίζονται και το πρώτο σύμφωνο πάει με το προηγούμενο φωνήεν, ενώ το δεύτερο με το ακόλουθο.

Π.χ. βαθ- μός (δεν αρχίζει ελληνική λέξη από θμ)
περ- πα- τώ (δεν αρχίζει ελληνική λέξη από ρπ)
έρ- χο- μαι (δεν αρχίζει ελληνική λέξη από ρχ)

3. Τρία ή περισσότερα σύμφωνα ανάμεσα σε δύο φωνήεντα συλλαβίζονται με το δεύτερο φωνήεν, εφόσον **αρχίζει ελληνική λέξη τουλάχιστον από τα δύο πρώτα σύμφωνα**.

Π.χ. ε- χθρός (αρχίζει ελληνική λέξη από χθ: χθρσινός)
ά- σπρος (αρχίζει ελληνική λέξη από σπρ: σπρώχνω)

Αλλιώς, χωρίζονται και το πρώτο σύμφωνο πάει με το προηγούμενο φωνήεν, τα δε άλλα συλλαβίζονται υποχρεωτικά με το ακόλουθο.

Π.χ. άν-θρω-πος (δεν αρχίζει ελληνική λέξη από νθ).
παν-στρα-τιά (δεν αρχίζει ελληνική λέξη από νσ).

4. Τα **όμοια σύμφωνα χωρίζονται**, γιατί δεν αρχίζει ελληνική λέξη από δύο όμοια σύμφωνα.

Π.χ. θάρ- ρος (δεν αρχίζει ελληνική λέξη από ρρ).
άλ- λος (δεν αρχίζει ελληνική λέξη από λλ).

5. Τα δίψηφα σύμφωνα (**μπ, ντ, γκ, τσ, τζ**) **δεν χωρίζονται**, γιατί αρχίζει ελληνική λέξη από αυτά.

Π.χ.: α-μπέ-λι (μπαίνω), πέ-ντε (ντύνω), α-γκα-λιά (γκρεμίζω), κα-τσα-βί-δι (τσακίζω), τζί-τζι-κας (τζάμι).

Αντίθετες λέξεις

Οι λέξεις που έχουν αντίθετη σημασία, δηλαδή εντελώς διαφορετική, λέγονται **αντίθετες λέξεις ή αντίθετα**.

Πχ: άσπρο – μαύρο, αριστερά – δεξιά,
κοντά – μακριά, κρύος – ζεστός

Σύνθετες λέξεις

Σύνθεση λέγεται η ένωση δύο (ή και τριών) διαφορετικών λέξεων ώστε να σχηματιστεί μια νέα λέξη. Η νέα αυτή λέξη που θα προκύψει λέγεται σύνθετη λέξη.

Πχ: μαχαίρια + πιρούνια → μαχαιροπίρουνα
μπαίνω + βγαίνω → μπαινοβγαίνω
παρά + μένω → παραμένω

Οι απλές λέξεις που ενώνονται λέγονται **συνθετικά**.

Πχ:

βουνό (απλή λέξη)	+	κορφή (απλή λέξη)	→	βουνοκορφή (σύνθετη λέξη)
↓		↓		
α' συνθετικό		β' συνθετικό		

Πολλές λέξεις όταν ενώνονται, παίρνουν ανάμεσά τους ένα φωνήεν, το **-ο-**, το οποίο μπαίνει στη θέση της κατάληξης της πρώτης λέξης.

Πχ: νύχτα + λουλούδι → νυχτολούλουδο
χελιδόνη + φωλιά → χελιδονοφωλιά

Οι μονοσύλλαβες ή δισύλλαβες λέξεις που δε γράφονται ποτέ μόνες τους αλλά πάντοτε ως πρώτο συνθετικό σε μία σύνθετη λέξη λέγονται **αχώριστα μόρια**.

Τα συνηθισμένα αχώριστα μόρια είναι:

- Το **α-** (**αν-**) το στερητικό που δηλώνει στέρηση.
πχ: **ά**τυχος, **ά**καρδος, **ανή**συχος, **ανά**ξιος
- Το **ανά-** που σημαίνει απάνω ή πάλι
πχ: **ανα**πηδώ, **ανα**καλώ, **ανα**σηκώνω
- Το **ξε-** που σημαίνει έξω, πολύ, εντελώς ή δηλώνει στέρηση.
πχ: **ξε**φορτώνω, **ξε**πουλώ, **ξε**κουράζομαι